

УДК 811.111'221.7'42 (045)

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2022-90-3>

СПОСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНТЕКСТІВ ІЗ НЕВЕРБАЛЬНИМ КОМПОНЕНТОМ У ТЕКСТАХ КОМЕДІЙНОГО ФЕНТЕЗІ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ ТЕРРІ ПРАТЧЕТТА «ОЗБРОЄНІ»)

Жуковська Анна Володимирівна,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри фундаментальних

та спеціальних дисциплін

Нововолинського навчально-наукового

інституту економіки та менеджменту

Західноукраїнського національного університету

anna.zhukovska@gmail.com

orcid.org/0000-0001-6636-610X

Мета – визначення способів репрезентації контекстів із невербальним компонентом у романі Террі Пратчетта «Озброєні» як прикладу жанру комедійного фентезі.

Методи: методи текстово-інтерпретаційного аналізу та методика аналізу мовленнєвих актів, методи прагмалінгвістики, дискурсивного аналізу.

Результати. Невербальне спілкування – такий спосіб інформаційного обміну, при якому інструментом передачі інформації служить тіло людини. Засобами невербального спілкування є елементи комунікативного коду, які мають немовну (але знакову) природу і разом із засобами мовного коду служать для створення, передавання і сприйняття повідомлень. Розуміння особливостей невербальної комунікації в художньому тексті дає змогу краще зрозуміти інтенції персонажів твору, їхні думки, мотиви, внутрішні переживання, зокрема, роману Террі Пратчетта «Озброєні» як прикладу жанру комедійного фентезі, в якому невербальна поведінка персонажів містить не менше інформації, аніж вербальні жарти або змальовування комічних ситуацій. У тексті роману наявні декілька типів контекстів «вербалізації невербаліки», зокрема: дублювальний (невербальні параметри комунікації підтверджують вербальні); протиставний (невербальні параметри комунікації спростовують вербальні, суперечать їм); замісний (невербальний компонент заміщає вербальний, не протиставляючись йому); доповнювальний (невербальний компонент поширює зміст висловлювання); уточнювальний (невербальний компонент конкретизує зміст окремої частини висловлювання).

Висновки. Комунікація персонажів у текстах комедійного фентезі, зокрема романі Террі Пратчетта «Озброєні», відбувається за схемою комунікації персонажів у реальному житті. Змалювання автором невербальної поведінки персонажів – це породження нових смислів унаслідок подвійної актуалізації невербальних кодів засобами конкретної мови, що характеризується переходом особистісних смислів адресанта до їхнього втілення в значення одиниць мовного коду. У текстах комедійного фентезі Террі Пратчетта невербальні компоненти можуть вступати у різні відношення із вербальними, тобто створювати різні типи контекстів із невербальним компонентом: дублювальний, протиставний, замісний, доповнювальний та уточнювальний контексти.

Ключові слова: художній дискурс, «вербалізація невербаліки», контекст із невербальним компонентом.

WAYS OF REPRESENTING CONTEXTS WITH NON-VERBAL COMPONENT IN COMEDY FANTASY TEXTS (BASED ON TERRY PRACHETT’S NOVEL “MEN AT ARMS”)

Zhukovska Anna Volodymyrivna,
*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Fundamental and Special Disciplines
Novovolynsk Education and Research
Institute of Economics and Management
of West Ukrainian National University
anna.zhukovska@gmail.com
orcid.org/0000-0001-6636-610X*

Purpose: to determine the ways of representing contexts with non-verbal component in Terry Pratchett’s novel “Men at Arms” as an example of the comedy fantasy genre.

Methods: methods of textual and interpretive analysis and methods of speech act analysis, methods of pragmalinguistics, discursive analysis.

Results. Nonverbal communication is a method of information exchange in which the human body serves as a means for transmitting information. Means of non-verbal communication are elements of the communicative code which have a non-linguistic (but symbolic) nature and, together with the means of the language code, serve to create, transmit and receive messages. Understanding the features of non-verbal communication in the literary text allows to better understand the intentions of the characters, their thoughts, motives, inner experiences; in particular, in Terry Pratchett’s novel “Men at Arms” as an example of the comedy fantasy genre, in which the non-verbal behavior of the characters contains no less information than verbal jokes or depicting comic situations. In the text of the novel, there are several types of “verbalization of non-verbal” contexts, in particular: duplicative (non-verbal parameters of communication confirm verbal ones); oppositional (non-verbal parameters of communication refute verbal ones, contradict them); substitutive (non-verbal component replaces the verbal one without opposing it); complementary (non-verbal component extends the content of the statement); clarifying (non-verbal component specifies the content of a separate part of the statement).

Conclusions. The communication of the characters in the texts of comedy fantasy, in particular, Terry Pratchett’s novel “Men at Arms”, is similar to the context of communication among people in real life. The author’s depiction of the characters’ nonverbal behavior is the generation of new meanings as a result of the double actualization of nonverbal codes by means of a specific language, which is characterized by the transition of the addressee’s personal meanings to their embodiment in the meaning of language code units. In the texts of Terry Pratchett’s comedy fantasy, non-verbal components can enter into different relationships with verbal ones, that is, create different types of contexts with a non-verbal component: duplicative, oppositional, substitutive, complementary, and clarifying contexts.

Key words: literary discourse, “verbalization of non-verbal”, context with non-verbal components.

1. Вступ

Невербальна комунікація – це особлива мова, «мова почуттів», продукт суспільного розвитку людини, який значно підсилює ефект мовної комунікації. Невербальне спілкування відбувається, як правило, неусвідомлено, мимовільно. Хоча люди певною мірою контролюють своє мовлення, можна шляхом аналізу міміки, жестів, інтонації оцінити правильність, щирість мовної інформації (Денисюк, 2017: 35).

Міміка, жести й різноманітні рухи тіла здавна привертала увагу вчених різних галузей знань. Проте невербальні засоби комунікації почали особливо інтенсивно вивчати лише наприкінці 50-х років ХХ ст. Якщо раніше і в теоретичному, і в практичному аспекті невербальній комунікації відводилася допоміжна, другорядна роль порівняно з вербальною, то за останні

десятиріччя інтерес різних наук (лінгвістики, педагогіки, психології, соціології) до вивчення саме цього виду спілкування дедалі зростає (Вечерок та ін., 2021: 49).

У текстах художнього дискурсу невербальні компоненти можуть вступати у різні відношення із вербальними. Зокрема, вони можуть як підтверджувати, так і спростовувати слова персонажів, уточнювати, про що саме йдеться тощо. Такі відношення Т.Ф. Осіпова іменує «контекстами із невербальним компонентом» (Осіпова, 2018: 111), і виділення таких контекстів дає змогу більш ґрунтовно дослідити комунікацію персонажів кожного окремого художнього твору, зокрема роману Террі Пратчетта «Озброєні» як прикладу жанру комедійного фентезі, в якому невербальна поведінка персонажів містить не менше інформації, аніж вербальні жарти або змальовування комічних ситуацій, що і визначає **актуальність теми** дослідження.

Метою дослідження постає визначення способів репрезентації контекстів із невербальним компонентом у романі Террі Пратчетта «Озброєні» як прикладі жанру комедійного фентезі. Відповідно до мети окреслено такі завдання: 1) дослідити сутність проблеми невербальної комунікації; 2) визначити роль невербальної комунікації в художньому дискурсі; 3) типологізувати контексти комунікації із невербальним компонентом у романі Террі Пратчетта «Озброєні».

Об'єктом дослідження постає вербальна репрезентація комунікації персонажів у романі Террі Пратчетта «Озброєні». **Предмет** дослідження – типологія контекстів комунікації із невербальним компонентом у романі Террі Пратчетта «Озброєні».

У ході дослідження застосовано **методи** текстово-інтерпретаційного аналізу та методика аналізу мовленнєвих актів, методи прагмалінгвістики, дискурсивного аналізу.

Матеріалом дослідження слугують фрагменти текстів, що репрезентують комунікацію між персонажами в романі Террі Пратчетта «Озброєні» (“Men at Arms”).

2. Сутність проблеми невербальної комунікації

У сучасному мовознавстві комунікація осмислюється «у площині інтегральної тріади вербальності, паралінгвістики та невербальності». Як зазначають О.В. Максим'юк, І.М. Струк та Н.В. Максим'юк, невербальні знаки в інтеграції з вербальними сприяють адекватному порозумінню у спілкуванні. Вербальна комунікація будується на словесних знаках, символах, репрезентованих в усному та писемному мовленні. Невербальна комунікація корелює з позаалфавітними знаками та номінаціями-вербалізаторами (Максим'юк, 2021: 32).

Тож якщо вербальна комунікація – це спосіб комунікації між індивідуумами за допомогою мови, коли головним інструментом є слово, то невербальна комунікація – такий спосіб інформаційного обміну, за якого інструментом передачі інформації служить тіло людини. Невербальна комунікація – це спілкування передусім за допомогою жестів, міміки, рухів тіла й деяких інших засобів, в основному за відсутності мовних (Головешко, 2021: 436). Невербальні засоби комунікації, своєю чергою, – це «елементи комунікативного коду, які мають немовну (але знакову) природу і разом із засобами мовного коду служать для створення, передавання і сприйняття повідомлень» (Бацевич, 2006: 59).

Невербальна комунікація посідає дуже важливе місце у спілкуванні, адже, за підрахунками дослідників, на невербальні засоби (міміку, жести, рухи, погляди, посмішки) припадає 55% спілкування; на фонетичне оформлення мовлення (інтонацію, тон, тембр) – 38%; слова ж забезпечують ефективність комунікації лише на 7% (Вечерок та ін., 2021: 50). Спектр невербальних засобів широкий: допоміжні звукові елементи, що супроводжують мовлення, жести, міміка, ситуації, які супроводять спілкування і беруть участь у передаванні інформації» (Максим'юк, 2021: 33).

У процесі комунікації невербальні засоби виконують функції супроводження, підсилення та часткового або повного заміщення вербального повідомлення. При цьому вони доповнюють зміст висловлення, підкреслюють особливо важливі моменти спілкування, контролюють і регулюють процес комунікації, а інколи повністю заперечують словесну інформацію (Литвинов, 2010: 169). І якщо співрозмовник говорить одне, а міміка, жести свідчать про інше, тобто

вербальні й невербальні сигнали не є конгруентними, порушується критерій істинності, можна припустити, що мовець щось приховує або просто говорить неправду (Волощук, 2009: 74).

За О.О. Литвиновим, застосування невербальних засобів комунікації здебільшого зумовлено імпульсами підсвідомості, що зменшує можливість їх фальсифікації та, як наслідок, неадекватної їх інтерпретації адресатом, і забезпечує більший ступінь довіри до цих засобів у порівнянні із суто словесним повідомленням (Литвинов, 2010: 169).

3. Роль невербальної комунікації в художньому дискурсі

Художній дискурс є розумово-комунікативною взаємодією адресанта-письменника та адресата-читача, заглибленою в контекст епохи, культури, соціуму, закоріненою на ідеях, переконаннях, світоглядних орієнтирах адресанта, зорієнтованою на регулювання ідей, переконань, світоглядних орієнтирів адресата та об'єктивованою текстами художніх творів (Фролова і Омецинська, 2018: 54). Його докорінна відмінність від інших культурно визначених дискурсів полягає у його вторинності відносно первинних жанрів мовлення та у здатності до творення багаторівневої структури смислів на засадах валоризації механізмів означення. Його інгерентним конструктором є оповідний дискурс, маніфестований у тексті двома дискурсними сферами – наратора і персонажів (Бехта, 2010: 9–10), що передбачає опис не лише основного сюжету твору, а і найтонших аспектів взаємодії між персонажами, що робить невербальний компонент комунікації між персонажами таких творів невід'ємною частиною оповіді.

Вербальна репрезентація невербальної комунікації, або, за Т.Ф. Осіповою, «вербалізація невербаліки» – це процес і явище водночас, що відзначається взаємодією вербальних і невербальних складників комунікації та розглядається як «породження нових смислів унаслідок подвійної актуалізації невербальних кодів засобами конкретної мови, що характеризується переходом особистісних смислів адресанта до їхнього втілення в значення одиниць мовного коду» (Осіпова, 2019: 71).

У сучасних дослідженнях простежується тенденція до розгляду невербальних компонентів комунікації як функціонально необхідних компонентів художнього твору (Жуковська, 2021: 94). Невербальне спілкування в художніх творах сприяє кращому розумінню тексту, причин дій тих чи інших вчинків героїв, емоційних станів. Цей вид комунікації допомагає в розумінні поведінки не тільки між людиною і людиною, але також між людиною і твариною. Невербальна комунікація допомагає людям посилити або змінити те, що сказано словами, дає змогу замінити або доповнити словесну комунікацію (Бровкіна і Щербак, 2021: 70). Номінативні одиниці на позначення невербальної поведінки персонажа здатні виконувати в номінативному просторі англійської мови низку прагматичних функцій, таких як дейктична, адаптивна, регулятивна, емотивна, іллокутивна та когнітивна функції, вони здатні реалізовувати прагматичний зміст повідомлення в художньому тексті (Жуковська, 2021: 97).

4. Контексти комунікації із невербальним компонентом у романі Террі Пратчетта «Озброєні»

У художній прозі Террі Пратчетта можна виділити такі типи контекстів вербалізації комунікативних ситуацій, способів «уплетення» в поетичне мовлення вербальних і невербальних параметрів: 1) дублювальний; 2) протиставний; 3) замісний; 4) доповнювальний; 5) уточнювальний.

Розглянемо, які з контекстів реалізуються в аналізованому творі. Зокрема, дублювальний контекст (невербальний компонент повторює зміст вербального повідомлення) (Осіпова, 2018: 111) передбачає, що невербальний компонент може передувати вербальному або використовуватися після нього, однак у таких випадках невербальний контекст є прямою репрезентацією того, що говорить персонаж, наприклад: *He sniffed. “I can smell fireworks,” he said. “Could be from the forge,” said Carrot. “Anyway, trolls and dwarfs have been letting fireworks off all over the city.” Vimes nodded. “All right,” he said, “so what can we see?”* (Pratchett, 2010: 110). У цьому

випадку невербальний компонент повністю відповідає вербальному – після вдихання персонаж говорить про те, які запахи відчуває, а згода підтверджується киванням головою.

Наступний контекст – протиставний, у якому спостерігається протилежність вербального та невербального параметрів комунікації (Осіпова, 2018: 111). Зокрема, коли один із персонажів занадто старанно повторює принципи служіння варті, інший персонаж не може втриматися від сміху, однак ситуація субординації не дозволяє прямо розсміятися: *They chorused a reply. Angua tried not to laugh. “...do solemnly swear by square bracket recruit’s deity of choice square bracket...” Angua couldn’t trust herself to look at Carrot’s face. “...to uphold the Laws and Ordinances of the city of Ankh-Morpork, serve the public trust comma and defend the subjects of His stroke Her bracket delete whichever is inappropriate bracket Majesty bracket name of reigning monarch bracket...” Angua tried to look at a point behind Carrot’s ear* (Pratchett, 2000: 36). Тож, намагаючись не засміятися, Ангва в цьому випадку імітує зацікавленість та зоровий контакт, насправді розглядаючи інші частини голови співрозмовника.

Під час реалізації замісного контексту невербальний компонент заміщає вербальний (Осіпова, 2018: 111), але не протиставляється йому: *“You found the murderer’s face in there?” “Yes.” Carrot opened his hand. It contained a bare egg. “He looks like this,” he said. “He didn’t have a face?”* (Pratchett, 2000: 240). У наведеному фрагменті персонаж не розповідає іншому, що показав допитуваному, а просто показує цей об’єкт.

У доповнювальному контексті невербальний компонент поширює зміст висловлювання (Осіпова, 2018: 111), наприклад: *“It’s here! All of it, sire! Evidence! Edward was stupid, he thought it was all crowns and ceremony, he had no idea what he’d found! And then, last night, it was as if–” “I’m not interested,” mumbled Vimes* (Pratchett, 2010: 240). У наведеному фрагменті персонаж виражає свою незацікавленість висловлюванням іншого персонажа не лише вербально, але й тоном голосу, що дає змогу описати не лише ставлення до висловлюваного, а і ставлення до співрозмовника в цілому.

Останній з розглядуваних контекстів – уточнювальний – передбачає ситуацію, коли невербальний компонент конкретизує зміст окремої частини висловлювання (Осіпова, 2018: 111): *“Are you Watchmen?” he said. “I’m Lance-Constable Cuddy and this,” said Cuddy, gesturing upwards, “is Lance-trying-to-be-Constable Detritus – don’t salu-oh...” There was a thump, and Detritus slumped sideways* (Pratchett, 2010: 119). У такому випадку персонаж прямо номінує особу, що представляє, однак для уточнення також показує на неї ще і жестом.

5. Висновки

Невербальне спілкування – такий спосіб інформаційного обміну, за якого інструментом передачі інформації служить тіло людини. Засобами невербального спілкування є елементи комунікативного коду, які мають немовну (але знакову) природу і разом із засобами мовного коду служать для створення, передавання і сприйняття повідомлень. Невербальна комунікація посідає дуже важливе місце у спілкуванні, і тому її розуміння важливе як для розуміння співрозмовника у реальному житті, так і для розуміння думок і мотивів персонажів у художньому тексті, де автор здійснює «вербалізацію невербаліки» – породження нових смислів унаслідок подвійної актуалізації невербальних кодів засобами конкретної мови, що характеризується переходом особистісних смислів адресанта до їхнього втілення в значення одиниць мовного коду. У текстах художнього дискурсу невербальні компоненти можуть вступати у різні відношення із вербальними, тобто створювати різні типи контекстів із невербальним компонентом. Зокрема, в комедійному фентезі Террі Прагчетта це такі контексти: 1) дублювальний (невербальні параметри комунікації підтверджують вербальні); 2) протиставний (невербальні параметри комунікації спростовують вербальні, протирічать їм); 3) замісний (невербальний компонент заміщає вербальний, не протиставляючись йому); 4) доповнювальний (невербальний компонент поширює зміст висловлювання); 5) уточнювальний (невербальний компонент конкретизує зміст окремої частини висловлювання).

Проведене дослідження дозволило виявити такі перспективи дослідження контекстів із невербальним компонентом у текстах художнього дискурсу: аналіз засобів вербалізації невербаліки в кожному типі контексту із невербальними компонентами; дослідження специфіки перекладу контекстів із невербальними компонентами; подальше визначення особливостей взаємодії вербальних та невербальних засобів спілкування у текстах, що належать до різних типів дискурсів, та доповнення представленої типології контекстів із невербальними компонентами.

Література:

1. Бацевич Ф.С. Вступ до лінгвістичної генології. Київ : Академія, 2006. 247 с.
2. Бехта І.А. Оповідний дискурс в англійській художній прозі: типологія та динаміка мовленнєвих форм : автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук : 10.02.04 «Германські мови» ; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2010. 38 с.
3. Бровкіна О.В., Щербак Д.С. Особливості використання невербальних компонентів в англійських художніх текстах. *Розвиток філологічних наук: європейські практики та національні перспективи: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 22-23 жовтня 2021 року*. Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2021. С. 68–70.
4. Вечерок О.М., Трусова Л.В., Скальська С.А. Невербальна комунікація в контексті міжкультурного спілкування. *Реалії, проблеми та перспективи вищої медичної освіти: матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 25 березня 2021 р.* Полтава, 2021. С. 49–50.
5. Волощук І.І. Номінація невербальних засобів на позначення іронії в англійському художньому дискурсі. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. 2009. № 2. С. 74–78.
6. Головешко Л.С. Параметри невербальної комунікації в афористичній Г. С. Сковороди. *Modern Aspects of Science and Practice: Abstracts of XI International Scientific and Practical Conference (Melbourne. Australia November 30 – December 03, 2021)*. Melbourne : International Science Group, 2021. С. 436–438.
7. Денисюк С.Г. Комунікологія : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2017. 102 с.
8. Жуковська А.В. Прагматичні функції такесичних номінацій в англійському художньому дискурсі. *Нова філологія*. 2021. № 84. С. 91–98.
9. Литвинов О.О. Зорова поведінка. *Матеріали міжнародної науковопрактичної конференції 22-23 квітня 2010 року «Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість»*. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія». 2010. № 16. С. 168–177.
10. Максим'юк О.В., Струк І.М., Максим'юк Н.В. Невербальні засоби комунікативного акту відмови у драматичному тексті українських письменників кінця XIX – початку XX ст. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32(71). № 3. Ч. 1. С. 32–38.
11. Осіпова Т. Невербальні засоби комунікації: комплексна методика опису й лексикографування. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2018. № 6. С. 107–113.
12. Осіпова Т.Ф. Невербальна комунікація та своєрідність її омовлення в українському дискурсі: феномен вербалізації невербаліки : монографія / наук. ред. проф. Т.А. Космеда. Харків : Вид-во Іванченка І.С., 2019. 388 с.
13. Фролова І.Є., Омецинська О.В. Специфіка художнього дискурсу та його аспектів. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Іноземна філологія*. 2018. № 87. С. 52–61.
14. Pratchett T. *Men at Arms*. New York : HarperTorch, 2000. 336 p.

References:

1. Batsevych, F. S. (2006). *Vstup do lnhvistychnoi henolohii [Introduction to linguistic genology]*. Kyiv: Akademiia [In Ukrainian].
2. Bekhta, I. A. (2010). *Opovidnyi dyskurs v anhlomovnij khudozhnij prozi: typolohiia ta dynamika movlennievych form [Narrative discourse in English fiction: typology and dynamics of speech forms]*. Synopsis diss. Cand. Of Phil. Sciences: 10.02.04. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv [In Ukrainian].
3. Brovkina, O. V., Scherbak, D. S. (2021). *Osoblyvosti vykorystannia neverbalnykh komponentiv v anhlomovnykh khudozhnykh tekstakh [Peculiarities of the use of non-verbal components in English literary texts]. Rozvytok filolohichnykh nauk: yevropejski praktyky ta natsionalni perspektvy: Mizhnarodna naukovopraktychna konferentsiia, m. Odesa, 22–23 zhovtnia 2021 roku [Development of philological sciences: European practices and national perspectives: International Scientific and Practical Conference, Odesa, October 22-23, 2021]* (pp. 68-70). Odesa: South Ukrainian organization “Center for Philological Research” [In Ukrainian].

4. Vecherok, O. M., Trusova, L. V., Skalska, S. A. (2021). Neverbalna komunikatsiia v konteksti mizhkulturnoho spilkuvannia [Non-verbal communication in the context of intercultural communication]. *Realii, problemy ta perspektyvy vyshchoi medychnoi osvity: materialy navch.-nauk. konf. z mizhnar. uchastiu, m. Poltava, 25 bereznia 2021 r. [Realities, problems and prospects of higher medical education: educational and scientific materials. conf. from international participation, Poltava, March 25, 2021]* (pp. 49-50). Poltava [In Ukrainian].
5. Voloshchuk, I. I. (2009). Nominatsiia neverbalnykh zasobiv na poznachennia ironii v anhlovnomu khudozhnomu dyskursi [Nomination of nonverbal means to denote irony in English literary discourse]. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia [Scientific notes of Mykola Hohol Nizhyn State University]*, 2, 74–78 [In Ukrainian].
6. Holoveshko, L. S. (2021). Parametry neverbalnoi komunikatsii v aforystytsi H. S. Skovorody [Parameters of non-verbal communication in the aphorisms by H. S. Skovoroda]. *Modern Aspects of Science and Practice: Abstracts of XI International Scientific and Practical Conference (Melbourne. Australia November 30 – December 03, 2021)* (pp. 436-438). Melbourne: International Science Group [In Ukrainian].
7. Denysiuk, S. H. (2017). *Komunikolohiia: navchalnyi posibnyk [Communicology: a study guide]*. Vinnytsia: VNTU [In Ukrainian].
8. Zhukovska, A. V. (2021). Prahmatychni funktsii takesychnykh nominatsii v anhlovnomu khudozhnomu dyskursi [Pragmatic functions of tacesic nominations in English literary discourse]. *Nova filolohiia [New philology]*, 84, 91-98 [In Ukrainian].
9. Lytvynov, O. O. (2010). Zorova povedinka [Visual behavior]. *Materialy mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii 2223 kvitnia 2010 roku "Mizhkulturna komunikatsiia: mova – kultura – osobystist"* (pp. 168–177). Ostroh: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia", 16 [In Ukrainian].
10. Maksymiuk, O. V., Struk, I. M., Maksymiuk N. V. (2021). Neverbalni zasoby komunikatyvnoho aktu vidmovy u dramatychnomu teksti ukrainskykh pysmennykiv kintsia XIX – pochatku XX st. [Non-verbal means of the communicative act of refusal in the dramatic text of Ukrainian writers of the late 19th and early 20th centuries]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka [Scholarly notes of V. I. Vernadskyi TNU. Series: Philology. Journalism]*, 32 (71), no. 3, 32-38 [In Ukrainian].
11. Osipova, T. (2018). Neverbalni zasoby komunikatsii: kompleksna metodyka opysu y leksykohrafuvannia [Nonverbal means of communication: a complex description and lexicography technique]. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 6, 107-113 [In Ukrainian].
12. Osipova, T. F. (2019). *Neverbalna komunikatsiia ta svoieridnist yii omovlennia v ukrainskomu dyskursi: fenomen verbalizatsii neverbaliky: monohrafiia [Non-verbal communication and the uniqueness of its verbalization in Ukrainian discourse: the phenomenon of verbalization of non-verbal communication: monograph]*. Kharkiv: Ivanchenko I. S. Publishing [In Ukrainian].
13. Frolova, I. Y., Ometsynska, O. V. (2018). Spetsyfika khudozhnoho dyskursu ta yoho aspektiv [Specificity of literary discourse and its aspects]. *Visnyk KhNU im. V. N. Karazina. Inozemna filolohiia [V. N. Karazin Kharkiv National University Bullentin. Foreign philology]*, 87, 52-61 [In Ukrainian].
14. Pratchett, T. (2000). *Men at Arms*. New York: HarperTorch [In English].

Стаття надійшла до редакції 27.07.2022
The article was received 27 July 2022